Ograničenja u vođenju oružanih sukoba s obzirom na osobe

Jakšić, Nikola

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:199:531925

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-01**

Repository / Repozitorij:

Repository Faculty of Law University of Zagreb

Pravni fakultet u Zagrebu

Katedra za međunarodno pravo

Nikola Jakšić

OGRANIČENJA U VOĐENJU ORUŽANIH SUKOBA S OBZIROM NA OSOBE

Diplomski rad

Mentor: prof.dr.sc. Davorin Lapaš

Zagreb, 2024.

SADRŽAJ

I. Uvod 7

II. Pojam i definicija oružanog sukoba.....9

III. Osobe koje sudjeluju u oružanom sukobu.....16

IV. Ograničenja u vođenju oružanih sukoba s obzirom na osobe.....22

a. Zaštita ranjenika i bolesnika u oružanim snagama.....25

b. Zaštita ranjenika, bolesnika i brodolomaca u oružanim snagama na moru.....33

c. Zaštita ratnih zarobljenika.....36

d. Zaštita građanskih osoba.....42

V. Djelatnost Međunarodnog odbora Crvenog križa.....49

VI. Zaključak.....52

VII. Popis literature.....58

IZJAVA O IZVORNOSTI

Ja, Nikola Jakšić, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Nikola Jakšić v.r.

SAŽETAK

Ograničenja u vođenju oružanih sukoba s obzirom na osobe proizlaze prvenstveno iz četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine, iz dva Dopunska protokola iz 1977., te jednog iz 2005. godine. U navedenim je aktima međunarodnog prava sadržan skup pravnih pravila koja se nazivaju i međunarodno humanitarno pravo. Svrha međunarodnog humanitarnog prava zasigurno je spriječavanje svih nepotrebnih patnji i smrti osoba koje sudjeluju u oružanim sukobima, ali i osobita zaštita nekih posebno ranjivih skupina. Pored toga, bitno je spomenuti i postojanje institucionalne zaštite osoba tijekom oružanih sukoba. Takva se vrsta zaštite, kao što i same gore spomenute konvencije i protokoli određuju, ostvaruje kroz djelatnost Međunarodnog odbora Crvenog križa, no postoje i brojne druge međunarodne organizacije i međunarodna tijela koja imaju isti cilj, ali im je djelatnost uređena nekim drugim aktima međunarodnog prava. S obzirom na činjenicu da su oružani sukobi i dalje dio globalnih događanja, zaštita osoba koje se nađu pogođene oružanim sukobima i dalje je jedna od temeljnih zadaća čitave međunarodne zajednice.

KLJUČNE RIJEČI

Oružani sukobi, Ženevske konvencije, Dopunski protokoli, Međunarodno humanitarno pravo, Osobe koje sudjeluju u oružanim sukobima, Međunarodni odbor Crvenog križa.

SUMMARY

Restrictions on the conduct of armed conflicts with regard to persons derive primarily from the four Geneva Conventions from 1949., from two Addiotional protocols from 1977., and one from 2005. The aforementioned acts of international law contain a set of legal rules that are also called international humanitarian law. The purpose of international humanitarian law is certainly the prevention of all unnecessary suffering and deaths of persons participating in armed conflicts, but also the special protection of some particularly vulnerable groups. In addition, it is important to mention the existence of institutional protection of persons during armed conflicts. This type of protection, as defined by the above-mentioned conventions and protocols, is achieved through the activities of the International Committee of the Red Cross, but there are also numerous other international organizations and international bodies that have the same goal, but their activities are regulated by other acts of international law. Given the fact that armed conflicts are still part of global events, the protection of persons affected by armed conflicts remains one of the fundamental tasks of the entire international community.

KEYWORDS

Armed conflicts, Geneva Conventions, Additional Protocols, International Humanitarian Law, Persons participating in armed conflicts, International Committee of the Red Cross.

I. Uvod

U ovom će radu biti riječi o ograničenjima propisanim relevantnim međunarodnopravnim normama i aktima, a koja se tiču vođenja oružanih sukoba s obzirom na osobe i njihov faktični položaj tijekom trajanja oružanih sukoba. Prije svega, biti će izložen i rasčlanjen vrlo bitan pojam oružanog sukoba. Poznato je kako suvremena teorija međunarodnog prava razlikuje dvije vrste oružanog sukoba, a to su međunarodni oružani sukob i nemeđunarodni oružani sukob. Okolnosti u kojima se oružani sukob vodi, odnosno njegov pravni karakter, vrlo je važno pitanje u pogledu same mogućnosti primjene i opsega primjene određenih relevantnih normi međunarodnoga prava, a koje i imaju za cilj zaštititi prava pojedinaca i skupina ljudi koje u oružanim sukobima sudjeluju kao aktivni ili pasivni sudionici. Za potrebe daljnjeg izlaganja treba odmah reći da kao pasivne sudionike možemo promatrati isključivo civile, dok akitvnim sudionicima možemo smatrati bilo koju skupinu kombatanata i nekombatanata, odnosno sve pripadnike oružanih snaga. Za zaključiti je, dakle, da je od velike važnosti teorijsko-pravno razlikovanje same naravi oružanog sukoba kada se radi o zaštiti osoba. Nakon spomenutog izlaganja, biti će govora i o samim osobama koje u oružanim sukobima, kao što će biti i objašnjeno, u naravi mogu sudjelovati u različitim

svojstvima s obzirom na koja se njihov pravni položaj u međunarodnome pravu i definira, a njihova prava nastoje zaštititi. Slijedom navedenog, biti će i konačnog, konkretnijeg govora o samim ograničenjima u vođenju oružanih sukoba s naglaskom na ograničenja u vođenju neprijateljstava s obzirom na određene skupine osoba onako kako su definirane u određenim aktima međunarodnog prava. Pored svega navedenog, biti će naglašene i možebitne posljedice kršenja spomenutih normi međunarodnog prava koje se odnose na zaštitu osoba u oružanim sukobima. U nekima od prethodno navedenih izlaganja ovog rada biti će izneseni i bitni dijelovi hrvatskog nacionalnog zakonodavstva koji imaju za svrhu postići isti cilj kao i relevantni međunarodnopravni izvori. Referiranje na unutarnje nacionalno pravo Republike Hrvatske u ovom je kontekstu vrlo važno zbog toga što i sami izvori međunarodnog humanitarnog prava izravno nalažu državama strankama tih konvencija i protokola prilagodbu unutarnjeg nacionalnog zakonodavstva radi osiguranja primjene i poštivanja onoga što je u tim konvencijama i protokolima normirano.[1] Dakle, posebno treba uputiti na relevantne norme kaznenog prava Republike Hrvatske, ali i na akte međunarodnog prava poput konvencija među

[1] Pfanner, T., „Various Mechanisms and Approaches for Implementing International Humanitarian Law and Protecting and Assisting War Victims", *International Review of the Red Cross*, sv. 91, br. 874, 2009., str. 282.-284.

čijim je strankama i Republika Hrvatska. Nadalje, treba reći i da će u odgovarajućem poglavlju ovoga rada biti i osvrta na rad i važnost rada Međunarodnog odbora Crvenog križa s obzirom na njegovu naglašenu aktivnost kada je u pitanju zaštita osoba tijekom oružanih sukoba, ali i prije samog oružanog sukoba. Jasno je da pored same pravne zaštite osoba tijekom oružanih sukoba, a koja proizlazi iz relevantnih normi međunarodnoga prava, mora postojati i institucionalna zaštita koja će kroz djelatnosti praćenja, nadzora, edukacije i diseminacije međunarodnog humanitarnog prava, kao i neposrednog pružanja pomoći pokušati u maksimalnoj mjeri zaštititi sve osobe pogođene oružanim sukobom. Oružani sukobi, nažalost, predstavljaju nezaobilazan dio ljudske povijesti, te su i danas dio stvarnosti s kojom se treba suočiti i učiniti sve u vidu njihove prevencije i pomoći onima koji su njime unesrećeni ili dovedeni u opasnost. Također, kao što je poznato, oružani sukobi vrlo često predstavljaju izrazito povoljno okruženje za činjenje najgorih oblika zločina protiv međunarodnog prava, naročito onoga što opravdano nazivamo općim načelima prihvaćenim od svih civiliziranih naroda svijeta.

II. Pojam i definicija oružanog sukoba

Kao što je već u uvodu rečeno, u suvremenoj teoriji međunarodnog prava razlikuju se međunarodni i

nemeđunarodni oružani sukobi.[2] Ovakvo je stajalište rezultat svojevrsnih manjkavosti u shvaćanjima koja su bila prevladavajuća u vrijeme prije donošenja Ženevskih konvencija iz 1949., a po kojima se rat definirao kao oružana borba do koje dolazi isključivo između država s namjerom ratovanja.[3] Problematika takvog shvaćanja bila je u tome što se oružani sukobi poput građanskog rata ili ustaničke borbe nisu mogle smatrati ratom ako ih relevantna država ne bi priznala kao zaraćenu stranku, a to bi dovodilo do nemogućnosti primjene ratnog prava i pravila o neutralnosti.[4] Razumljivo je da je takva praksa mogla dovesti do pojava u kojima primjena humanitarnog prava ovisi isključivo o arbitrarnoj volji države koja je u takav oružani sukob eventualno bila uključena. Nakon završetka Drugog svjetskog rata, koji je kao jedno od najgorih povijesnih iskustava čitavom čovječanstvu poslužio kao jaka motivacija za daljnji razvoj teorije humanitarnog prava, donesene su već ranije spomenute četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine, a naknadno i dva Dopunska protokola iz 1977.[5]

---

[2] Andrassy, J., Bakotić, B., Seršić, M., Vukas, B., *Međunarodno pravo*, 3. dio, Zagreb, 2006.;, str. 132.-133.
[3] Andrassy et.al., *op. cit*. (bilj. 2) str. 132.
[4] *Ibid*.
[5] I. Ženevska konvencija za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu od 12. kolovoza 1949., *Narodne novine*, Međunarodni ugovori, br. 5/1994, II. Ženevska konvencija za poboljšanje položaja ranjenika, bolesnika i brodolomaca oružanih snaga na moru od 12. kolovoza 1949., *Narodne novine*, Međunarodni ugovori, br. 5/199, III. Ženevska konvencija o postupanju s ratnim zarobljenicima od 12. kolovoza 1949., *Narodne novine*, Međunarodni ugovori, br. 5/1994, IV. Ženevska konvencija o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata od 12. kolovoza 1949., *Narodne novine*, Međunarodni ugovori, br. 5/1994, te Dopunski protokol Ženevskim konvencijama od 12. kolovoza 1949. o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I), *Narodne novine*, Međunarodni ugovori,

Pored intencije sprečavanja ponavljanja novih ratnih okrutnosti i ratnih zločina, namjera četiriju Ženevskih konvencija iz 1949. godine očito je bila i proširenje pojma međunarodnog oružanog sukoba ponajprije na bilo koje oružane sukobe između država stranaka konvencije, bez obzira na postojanje formalne objave rata i prizanja ratnog stanja, ali i na slučajeve okupacije čitavog ili dijelova teritorija država stranaka bez obzira da na to da li je okupacija naišla na vojni otpor.[6] Ova su pravila sadržana u članku 2. svih četiriju Ženevskih konvencija iz 1949. Time se zapravo htjelo proširiti polje primjene Ženevskih konvencija i na osobe koje bi se zatekle u okolnostima oružanog sukoba koji se ne bi vodio striktno između dvije države. S obzirom na rečeno, međunarodni oružani sukob već se od donošenja Ženevskih konvencija iz 1949. godine mogao promatrati kao krovni pojam koji može obuhvaćati rat, ali i bilo koje druge oružane sukobe između država stranaka kojima nije prethodila formalna objava rata i priznanje ratnog stanja, ali i svi slučajevi okupacije teritorija država stranaka spomenutih konvencija. Ovdje bi također valjalo spomenuti i odredbe članka 3. svih četiriju Ženevskih

br. 5/1994 i Dopunski protokol Ženevskim konvencijama od 12. kolovoza 1949. o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba (Protokol II), *Narodne novine*, Međunarodni ugovori, br. 5/1994

[6] *Andrassy et.al., op. cit.* (bilj. 2) str. 133.

konvencija iz 1949. godine koji od država stranaka konvencija zahtjeva primjenu barem određenog minimuma kada je riječ o oružanim sukobima koji nemaju međunarodni karakter. Taj je članak unesen u sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. zbog iskustva glede događanja u španjolskom građanskom ratu u kojem se osiguranje poštivanja barem osnovnih pravila međunarodnog prava pokazalo vrlo teškim.[7] Ovim je izrazito važnim odredbama, odnosno člankom 3. svih četiriju Ženevskih konvencija iz 1949. međunarodnopravna zaštita osoba tijekom oružanih sukoba proširena i na oružane sukobe za koje se smatra da nemaju međunarodni karakter. Još jedan važan korak u definiranju samog pojma međunarodnih i nemeđunarodnih oružanih sukoba bilo je i donošenje dopunskih Protokola I. i II. iz 1977. godine na već spomenute Ženevske konvencije iz 1949.[8] Članak 1. stavak 4. Protokola I. na Ženevske konvencije iz 1949. pojam međunarodnih oruažnih sukoba proširuje i na one sukobe u kojima se narodi bore protiv kolonijalne dominacije, strane okupacije te protiv rasističkih režima radi ostvarivanja prava na samoodređenje. Iste je godine, kao što je već spomenuto, 1977. donesen i dopunski Protokol II. Dopunski Protokol II. u svom članku 1.,

[7] Fabijanić Gagro, S., „Zaštita osoba u nemeđunarodnim oružanim sukobima", *Pravni vjesnik*, sv. 24, br. 2, 2008, str. 116.
[8] *Ibid.* str.116.-117.

referirajući se na članak 3. svih četiriju Ženevskih konvencija, proširuje pojam nemeđunarodnih oružanih sukoba, ali i njegovu primjenu, na sve oružane sukobe koji se vode između države stranke konvencije i odmetničkih oružanih snaga, odnosno drugih oružanih skupina koje nad dijelom teritorija, pod odgovornim zapovjedništvom, ostvaruju takvu kontrolu da država stranka konvencije tamo ne može vršiti vojne operacije niti osigurati primjenu Protokola I. Ovdje se može podvesti i pojam *građanskog rata* koji se može definirati kao oružani sukob između državljana jedne države s ciljem preuzimanja vlasti nad čitavim ili nad dijelom teritorija te iste države. Treba naglasiti kako Protokol II. izričito isključuje primjenu svojih odredbi na slučajeve unutarnjih nemira, nasilnih prosvjeda, pobuna i druge slične sporadične čini nasilja. Iz svega navedenog može se sa sigurnošću zaključiti kako su sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. uz pripadajuće protokole iz 1977. dale značajan doprinos u teorijsko-pravnom razlikovanju pojmova međunarodnog i nemeđunarodnog oružanog sukoba. Ovo je razlikovanje, barem za potrebe daljnjeg izlaganja u ovom radu, vrlo bitno zbog toga što opseg primjene humanitarnog prava koje je i sadržano u spomenutim konvencijama i protokolima ovisi o tome o kakvoj se vrsti oružanih sukoba radi. Sasvim je logično da bi

nejasno razlikovanje međunarodnog i nemeđunarodnog oružanog sukoba u teoriji međunarodnog prava dopustilo državama da praktički same odlučuju kakav je karakter određenog oružanog sukoba i koje ih norme međunarodnog prava u skladu s time obvezuju, odnosno ne obvezuju. Trebalo bi spomenuti da se u međunarodnom pravu razvila i praksa davanja jednostranih *izjava namjere*, a kojom jedna strana u oružanom sukobu preuzima na sebe obvezu primjene određenog opsega normi humanitarnog prava s ciljem osiguranja poštivanja tih normi i kažnjavanja njihovog eventualnog kršenja.[9] Ovakvoj se praksi često prigovara da zapravo ima za cilj stjecanje političkog legitimiteta u vođenju oružanih sukoba, a ne stvaranje obveze glede poštivanja humanitarnog prava.[10] Ipak, bez obzira na to kakva je prava namjera spomenutih izjava, smatra se da su upravo one dobar uvod u uspostavljanje konstruktivnog dijaloga između sukobljenih strana.[11] Očito je da bi ovakve izjave bile legitimne jedino u slučajevima kada bi sukobljena strana na sebe preuzela obvezu poštivanja šireg kruga normi međunarodnog humanitarnog prava od onoga kojeg bi, s obzirom na karakter oružanog sukoba, morala poštivati. U suprotnom, bila bi riječ o očitoj zloj namjeri sužavanja vlastite odgovornosti glede poštivanja

9 Pfanner, *op.cit.* (bilj 1.) str. 301.-302.
10 *Ibid.* str. 303.
11 *Ibid.*

međunarodnog humanitarnog prava. Ovdje bi također valjalo uputiti i na postojanje takozvane Martensove klauzule sadržane u uvodu Četvrte haaške konvencije o zakonima i običajima rata na kopnu iz 1907., a koju bi trebalo, prema mišljenjima nekih autora tumačiti na način da se u svim okolnostima koja nisu predviđena međunarodnim ugovornim ili običajnim pravom zaraćene strane imaju držati onoga što proizlazi iz osnovnih načela međunarodnog prava, odnosno iz elementarnih zakona čovječnosti i zahtjeva javne savjesti.[12] Ova je klauzula, dakako, unesena i u sve četiri Ženevske konvencije iz 1949., te u njihov pripadajući Protokol I.[13] Kao takva, Martensova bi klauzula bila osobito važna i kada je riječ o odlučivanju o opsegu primjene važećeg humanitarnog prava s obzirom na zaštitu osoba, uzevši u obzir i vrstu oružanog sukoba koji bi, hipotetski rečeno, bio u tijeku.[14] Treba podsjetiti i na to da je vođenje oružanih sukoba, sa stajališta međunarodnog prava, opravdano isključivo u slučaju obrane. Bilo kakva druga upotreba sile ili prijetnja silom jedne države protiv druge predstavljala bi zločin agresije, odnosno zločin protiv međunarodnog prava, na način na koji je to definirano u Rezoluciji Opće skupštine Ujedinjenih naroda 3314 (XXIX) iz 1974., ali

[12] Fabijanić Gagro. *op.cit.* (bilj. 7) str. 130.
[13] *Ibid.* str. 131.
[14] *Ibid.* str. 130.

i u hrvatskom Kaznenom zakonu.[15] S tim u vezi, svakako bi trebalo uputiti i na ono što je rečeno i u samom uvodu, te u članku 1. Povelje Ujedinjenih Naroda gdje se, između ostalog, svim članicama Ujedinjenih Naroda nalaže mirno rješavanje sporova i suzdržavanje od upotrebe sile ili prijetnje upotrebom sile.[16]

III. Osobe koje sudjeluju u oružanom sukobu

Prije samog upuštanja u analizu relevantnog međunarodnog prava kada je riječ o zaštiti osoba za vrijeme oružanih sukoba, svakako bi trebalo nešto reći i o osobama koje u oružanim sukobima i sudjeluju ili su stjecajem okolnosti dio njegovih zbivanja. Temeljna podjela osoba koje sudjeluju u oružanjom sukobu jest na kombatante, odnosno borce, te nekobatante, odnosno neborce. Ovakva podjela proizašla je još iz Haaškog pravilnika iz 1907.[17] Borci ili kombatanti se mogu definirati kao naoružane osobe koje se bore u oružanom sukobu, dok se neborcima ili nekombatantima, razumljivo, smatraju osobe koje pripadaju vojsci i potpadaju pod vojnu disciplinu, ali se ne bore s oružjem u ruci.[18] To su primjerice vojno upravno i tehničko osoblje, vjerski službenici, sanitet, ratni dopisnici, voji atašei i drugi. Ove se skupine osoba ne

[15] Kazneni zakon (pročišćeni tekst zakona, *Narodne Novine* 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23); članak 89.
[16] Vidi: Povelja Ujedinjenih naroda, NN 15/93. te Ispravak Povelje Ujedijnjenih naoda NN br.7, 1994.
[17] Andrassy et. al., *op. cit*. (bilj. 2) str. 140.
[18] *Ibid.*

smiju služiti oružjem osim ako su napadnute, isto tako, protiv njih se ne upotrebljavati oružje, dok u slučaju zarobljavanja imaju pravo na status ratnih zarobljenika kao i obični borci, odnosno kombatanti.[19]

Treba reći i da iako civilno stanovništvo također aktivno ne provodi oružana neprijateljstva, civili se ne smatraju nekombatantima, već skupinom *per se*.

Nadalje, Haaški pravilnik iz 1907. godine značajan je i zbog doodatne klasifikacije, odnosno podjele boraca ili kombatanata. Haaški pravilnik tako razlikuje pripadnike redovnih državnih oružanih snaga u kopnenoj vojsci, ratnoj mornarici i ratnom zrakoplovstvu, te pripadnike vojnice ili milicije i pripadnike dobrovoljačkih odreda koje izjednačava s vojskom ukoliko ispunjavaju četiri posebna uvjeta; otvoreno nošenje oružja, na daljinu vidljiv znak raspoznavanja, odgovorno zapovjedništvo i praksa pridržavanja pravila ratnog prava.[20] Treba reći da je ovim pravilnikom također priznat i pučki ustanak, kao skupina stanovništva koja se u iščekivanju neprijatelja spontano latila oružja, koja poštuje ratno pravo i otvoreno nosi oružje.[21] Sva prethodno navedena pravila također su postala dio i četiriju Ženevskih konvencija iz 1949. uz bitan dodatak kojim se njihova primjena jamči i pripadnicima partizanskih, odnosno

[19] *Ibid.*
[20] *Ibid.*
[21] *Ibid.*

gerilskih jedinica, uz ista četiri već spomenuta uvjeta iz Haaškog pravilnika iz 1907.[22] Smatra se da je odredba kojom se štite pripadnici gerilskih jedinica implicitno sadržana u članku 44. U članku 43., stavku 3. Protokola I. navedeno je i kako se pripadnici paravojnih postrojbi i naoružanih redarstvenih službi imaju smatrati pripadnicima oružanih snaga ako je sukobljena strana koja ih je inkorporirala u oružane snage o tome i obavijestila suprotnu, odnosno neprijateljsku stranu. Protokol I. na Ženevske konvencije iz 1949. dao je dodatan doprinos i u teorijsko-pravnom razlikovanju osoba koje sudjeluju u oružanom sukobu. Ukinuta je kategorizacija kombatanata na pripadnike redovnih oružanih snaga, milicija i dobrovoljaca, pripadnike pokreta otpora i druge, podvodeći ih sve skupa pod širi pojam oružanih snaga.[23] Također, od četiri klasična uvjeta zadržana su samo dva; odgovorno zapovjedništvo i poštivanje pravila ratnog prava, dok se za ostala dva smatra da su implicitno sadržani u pravilu podvrgavanja odgovornom zapovjedništvu i disciplinskom sustavu, a bitno je reći i da je za pripadnike svih oružanih snaga utvrđeno pravilo da se moraju jasno razlikovati od civila dok sudjeluju u napadu ili pripremama za napad.[24]

[22] *Vidi: Supra, uz bilj. 5; Ženevska konvencija o postupanju s ratnim zarobljenicima, članak 4., te članak 13. Ženevske konvencije za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu i Ženevske konvencije za poboljšanje položaja ranjenika, bolesnika i brodolomaca u oružanim snagama na moru*
[23] *Andrassy, et.al., op.cit.* str. 142.
[24] *Ibid.*

Ovakva je odredba vrlo problematična i naišla je na brojne kritike, pa čak i uskrate obvezivanja Protokolom I., jer je, primjerice, zbog okolnosti vođenja određenih vrsta borbe teško za očekivati mogućnost potpuno jasnog razlikovanja civila od pripadnika pučkog ustanka ili gerilskih jedinica. [25] Kao zaštićenu skpinu također treba spomenuti i parlamentare, odnosno osobe ovlaštene od zaraćenih strana da sudjeluju u pregovorima. Tome u prilog ide i činjenica da je u članku 92. Kaznenog zakona Republike Hrvatske povreda pregovarača definirana kao kazneno djelo. Parlamentari su dužni nositi bijelu zastavu kao znak raspoznavanja i nepovredivi su zajedno sa pripadnicima svoje pratnje, ali svoju nepovredivost mogu i izgubiti i može ih se privremeno zadržati ako zloupotrijebe svoj položaj, odnosno ako počine kakvo vjerolomstvo.[26] Kao donekle posebnu oružanu grupaciju ljudi koja sudjeluje u oružanoj borbi treba spomenuti i plaćenike. Protokol I. u svojem članku 47. definira plaćenike kao osobe koje izravno sudjeluju u oružanim neprijateljstvima, koje nisu državljani stranke sukoba, niti tamo imaju boravište, koje službeno nisu dio oružanih snaga zaraćene stranke ili druge neutralne države, već isključivo radi obećane materijalne koristi sudjeluje u

[25] *Ibid.* str. 142.-143.
[26] *Ibid.*

borbi, a ta je materijalna korist znatno viša od one koja ima pripasti pripadnicima oružanih snaga. Također je određeno i da plaćenici nemaju pravo na status borca niti na status ratnog zarobljenika. Godine 1989. zaključena je i Međunarodna konvencija protiv novačenja, korištenja, plaćanja i osposobljavanja plaćenika, a čija je stranka i Republika Hrvatska.[27] Članak 12. navedene konvencije upućuje države zaraćenih strana na izručenje zarobljenih plaćenika državi njihovog porijekla ili na podvrgavanje tih osoba vlastitom unutarnjem kaznenom zakonodavstvu, odnosno kaznenom progonu države gdje su se zatekli u skladu s važećim unutarnjim propisima. S tim u vezi, treba uputiti i na postojanje članka 95. Kaznenog zakona Republike Hrvatske kojim su djela povezana s korištenjem plaćenika definirana kao kazneno djelo i u hrvatskom pravnom poretku. U spomenutom članku 95. hrvatskog Kaznenog zakona kao kazneno djelo također se određuje i novačenje djece u oružane snage ili druge oružane skupine s ciljem korištenja djece u neposrednim neprijateljskim djelovanjima. Ova je odredba donesena u skladu s Fakultativnim protokolom uz Konvenciju o pravima djeteta glede uključivanja djece u oružane sukobe iz 2000. godine, a čija je stranka i Republika

[27] Zakon o potvrđivanju Međunarodne konvencije protiv novačenja, korištenja, plaćanja i osposobljavanja plaćenika, *NN*, 12/1999

Hrvatska.[28] O tome će više govora biti u jednom od sljedećih poglavlja. Pored svega, treba naravno spomenuti i kako se građanske osobe, odnosno civilno stanovništvo koje ni na koji način ne sudjeluje u oružanom sukobu, također pojavljuje kao svojevrstan pasivan sudionik oružanog sukoba, te su kao takvi također zaštićeni Ženevskom konvencijom o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata iz 1949. godine.[29] O tome će više govora također biti naknadno. Sve što je prethodno izrečeno svakako služi i kao bitno polazište u razumijevanju daljnjeg iznošenja relevantnog međunarodnog humanitarnog prava kada je u pitanju zaštita osoba tijekom oružanih sukoba. Kao što je već bilo i naglašeno, primjena međunarodnog humanitarnog prava, kao i opseg njegove primjene, ovisi uvijek o kategoriji osoba koje su aktivni sudionici oružanih sukoba kao dio oružanih snaga, ili pasivni sudionici oružanih sukoba kao civilno stanovništvo, te i o karakteru samog oružanog sukoba. Stoga je, dakle, od velike važnosti uočiti u koju skupinu se svrstavaju određene osobe i koja im prava tijekom oružanog sukoba pripadaju, te pokušati odrediti i kakav je karakter oružanog sukoba koji je u tijeku. To je vidljivo čak i iz samih punih naziva četiriju Ženevskih konvencija iz

[28]Zakon o potvrđivanju Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta glede uključivanja djece u oružane sukobe, *NN*, 5/2002
[29] Vidi: *supra*, str. 6.

1949., ali i dva dopunska protokola iz 1977. Pored toga, kao vrlo važan izvor humanitarnog prava svakako se pojavljuju i neke druge konvencije poput prethodno već spomenutih koje se odnose na položaj osoba koje u oružanim sukobima sudjeluju kao plaćenici ili one koje se odnose na zaštitu djece i maloljetnika kao posebno ranjivih skupina u vrijeme oružanih sukoba. Također treba uputiti i na postojanje svih drugih konvencija međunarodnog humanitarnog prava kojima se zabranjuju određene vrste oružja i sredstava za vođenje oružanih sukoba, kao i metode vođenja oružanih sukoba, a sve s ciljem spriječavanja ili ublažavanja ljudskih patnji i boli. Za potrebe ovog rada fokus će ipak biti stavljen na izvore međunarodnog humanitarnog prava koje ograničava vođenje oružanih sukoba s obzirom na osobe.

IV. Ograničenja u vođenju oružanih sukoba s obzirom na osobe

Smatra se kako je razvoj ratnog prava započeo još u srednjem vijeku u vidu razvoja tadašnjeg običajnog prava, dok je kodifikacija ratnog prava započela sredinom 19. stoljeća.[30] Običajno pravo kao izvor međunarodnog humanitarnog prava i danas je bitan uzevši u obzir činjenicu da se nisu sve države svijeta vezale svim bitnim međunarodnopravnim aktima koji tu materiju

[30] Andrassy et.al., *op. cit.* (bilj. 2) str. 126.

i normiraju. Od međunarodnih ugovora iz 19. stoljeća koji se tiču ratnog prava svakako treba najprije spomenuti Oxfordski priručnik iz 1880. za kojeg se smatra da je presudno utjecao na daljnju kodifikaciju ratnog prava, a treba spomenuti i Pariško pomorsku deklaraciju iz 1856. te Konvenciju o poboljšanju sudbine vojnika ranjenih u ratu iz 1864. koja se smatra i prethodnicom Ženevskih konvencija iz 1906., 1929. i 1949. godine.[31] Nadalje, treba spomenuti i postojanje čitavog niza Haaških deklaracija i konvencija iz 1899. i 1907. od kojih je jedino Četvrta Haaška konvencija o zakonima i običajima rata na kopnu iz 1907. i danas na snazi.[32] Valjalo bi napomenuti i kako se u Ženevskim konvencijama iz 1949. godine pojam *ratno pravo* počeo zamjenjivati pojmom *humanitarno pravo,* a čime se željelo naglasiti da je prvenstveni cilj Ženevskih konvencija zapravo zaštita osoba u oružanim sukobima, za razliku od Haaških konvencija iz 1899. i 1907. koje se uglavnom bave pitanjima metoda i sredstava ratovanja.[33] Ipak treba reći da je cilj spomenutih Haaških, ali i Ženevskih konvencija zapravo humanizacija rata i spriječavanje nepotrebnih ljudskih patnji, pa ih se stoga može promatrati kao jednu jedinstvenu cijelinu pod zajedničkim nazivom

[31] *Ibid.*
[32] *Ibid.*
[33] *Ibid.* str 128.-129.

međunarodno humanitarno pravo.[34] Razumljivo je da je svako međunarodnopravno ograničenje u vođenju oružanog sukoba koje se tiče metoda i sredstava ratovanja zapravo usmjereno ka zaštiti čovjeka, jednako kao i norme međunarodnog prava kojima se neposredno i direktnije uređuju prava osoba koje se za vrijeme oružanog sukoba nađu u određenoj faktičnoj poziciji. Upravo spomenute Ženevske konvencije iz 1949. donesene nakon lošeg iskustva izbijanja i završetka Drugog svjetskog rata predstavljaju najvažniji izvor međunarodnog humanitarnog prava u smislu neposredne zaštite osoba tijekom oružanih sukoba. Zaključno, a uzevši u obzir sve navedeno, još se od razdoblja srednjeg vijeka smatra da se oružani sukobi moraju podvrgnuti nekim ograničenjima i da se oružani sukob ne može voditi neograničeno uzevši u obzir razna moguća sredstva i metode vođenja oružanog sukoba. Očito je da je cilj ovakvih ograničenja bio spriječiti nepotrebne patnje, boli, smrt, razaranja, pljačke i sve druge neželjene pojave koja su, nažalost, gotovo neizbježan dio svakog oružanog sukoba. S tim u vezi, svakako treba spomenuti i rezoluciju Ujedinjenih Naroda broj 2444 usvojenu bez prigovora na Međunarodnoj konferenciji o ljudskim pravima u Teheranu 1968. godine, a čiji se

[34] *Ibid*. str. 129.

sadržaj može svesti na tri osnovna principa koja čine temelj suvremenog međunarodnog humanitarnog prava; Pravo na uporabu metoda i sredstava ratovanja nije neograničeno, zabranjeni su napadi na civilno stanovništvo, te je u svako doba nužno razlikovati borce i civile.[35] Treba reći i da bi tijekom oružanog sukoba, bez obzira na to u kojem se faktičnom položaju neka osoba nalazi, načelno trebalo uvijek staviti poseban naglasak na zaštitu čovjeka kao ljudskog bića, te poštivati njegova ljudska prava, slobode i ljudsko dostojanstvo, onako kako nalaže i međunarodno pravo, ali i pravo svih civiliziranih država svijeta.

a. **Zaštita ranjenika i bolesnika u oružanim snagama**

Materija kojom se uređuje zaštita ranjenika i bolesnika u oružanim snagama normirana je odredbama Ženevske konvencije za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu iz 1949., te supsidijarno i odredbama dvaju dopunska protokola iz 1977. Članak 2. spomenute konvencije nalaže primjenu njezinih odredbi u svim slučajevima koji se u istom članku definiraju kao međunarodni oružani sukob.[36] Članak 3. ove konvencije određuje postupanje u slučajevima koji se ne smatraju međunarodnim oružanim sukobima.[37] U tim slučajevima

[35] Fabijanić Gagro, *op.cit.* (bilj. 7) str. 117.
[36] Vidi: *supra*, str. 8.-12.
[37] *Ibid.*

Konvencija se ograničava na primjenu taksativno nabrojenih pravila postupanja, odnosno nalaže čovječno postupanje bez diskriminatornog razlikovanja prema svima koji ne sudjeluju u vođenju oružanog sukoba, koji su položili oružje, koji su izvan bojnog ustroja ili nemaju mogućnosti boriti se zbog bolesti, ranjavanja, lišenja slobode ili bilo kojeg drugog razloga. Nadalje, u članku 3., prema navedenim se osobama zabranjuju čini nasilja protiv života i tijela, ubijanje, sakaćenja, okrutno postupanje i mučenje, bilo kakvo uzimanje talaca, povrede osobnog dostojanstva, uvredljivi i ponižavajući postupci, te izricanje i izvršavanje kazni bez prethodnog zakonitog i pravičnog suđenja. Također se određuje da se ranjenici i bolesnici uvijek moraju prikupiti i njegovati. Ove su odredbe sadržane u članku 3. svih četiriju Ženevskih konvencija iz 1949. U članku 4. ove konvencije nalaže se i analogna primjena odredbi ove konvencije od strane neutralnih država na čijem bi se teritoriju eventualno zatekli pripadnici vjerskog i sanitetskog osoblja oružanih snaga zaraćenih strana. Ovaj se članak također mora primjenjivati i na poginule, odnosno umrle. Prava koja pripadaju spomenutim skupinama ne mogu se ni u kojem slučaju ograničavati, niti se posebnim sporazumima može

odrediti da im pripada manje povoljan položaj, a to je pravilo sadržano u člancima 6. i 7. Preciznosti radi, treba naglasiti i da članak 7. određuje da se pripadnici zaštićenih skupina u smislu ove konvencije, ne mogu odreći prava koja im po konvenciji pripadaju. Slične, odnosno istovjetne odredbe sadrže i ostale tri Ženevske konvencije. Gotovo istovjetno članku 3., i članak 12. nalaže čovječno i nediskriminatorno postupanje prema ranjenima i bolesnima, a uz poseban naglasak na poštivanje dostojanstva žena s obzirom na njihov spol. Time se zapravo implicira potreba za povećanom pažnjom u postupanju prema osobama ženskog spola zbog njihove posebne ranjivosti, a što se također pojavljuje u svakoj od četiriju Ženevskih konvencija. Članak 13. također je od osobite važnosti jer određuje koje skupine ljudi će se, u smislu Konvencije, smatrati ranjenicima i bolesnicima. Određeno je da su to pripadnici oružanih snaga stranke sukoba, kao i pripadnici milicija i dobrovoljačkih odreda koji ulaze u sastav oružanih snaga uključujući i pripadnike organiziranih pokreta otpora koji pripadaju sukobljenoj strani ako ispunjavaju četiri klasična

uvjeta.[38] Također se štite osobe koje prate oružane snage, a da im neposredno ne pripadaju, kao civilni članovi posade vojnih zrakoplova, ratni dopisnici i drugi, ali i članovi posada, uključujući zapovjednike, pilote i vježbenike trgovačke mornarice te posade civilnog zrakoplovstva stranaka sukoba, koji ne uživaju povoljniji postupak na temelju drugih odredaba međunarodnog prava. Isto tako, štite se i pripadnici pučkog ustanka.[39] U članku 14. određuje se da se u slučaju zarobljavanja gore spomentih osoba na njih imaju primjenjivati norme kojima se uređuje položaj ratnih zarobljenika. U narednim člancima konvencije zaraćenim stranama nalaže se i obveza prikupljanja mrtvih, ranjenih i bolesnih, registracije podataka o ranjenima, bolesnima i mrtvima radi identifikacije, kao i o mjestu i načinu zbrinjavanja tijela umrlih i to bez obzira na zaraćenu stranu kojoj su ranjeni, bolesni ili umrli pripadali.[40] Glava III. ove konvencije sadrži odredbe kojima se zabranjuju bilo kakvi napadi na medicinska, odnosno bolnička postrojenja, zone i objekte koji služe smještaju, liječenju i njezi ranjenika i bolesnika, kao i bilo kakvi napadi

[38] Vidi: *supra*, uz bilj. 20.
[39] Vidi: *supra*, uz bilj. 21.
[40] Vidi: supra, uz bilj. 5., Ženevska konvencija za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu, članci 15., 16. i 17.

s kopna usmjereni protiv bolničkih brodova koji služe skupljanju i pružanju pomoći ranjenima, bolesnima ili brodolomcima.[41] Ipak, članak 21. sadrži odredbu po kojoj medicinski i drugi bolnički i humanitarni objekti gube zaštitu ukoliko počnu sudjelovati u oružanim djelovanjima protiv jedne od zaraćenih strana, a koja im je prije napada dužna uputiti odgovarajuće upozorenje. Napad na takve objekte mogao bi biti izvršen samo ukoliko bi se na upozorenja upozorena strana oglušila.

Nadalje, u članku 35. zabranjeno je i vršenje bilo kakvih napada na vozila koja vrše transport ranjenika i bolesnika, a u članku 36. zabranjuju se i bilo kakvi napadi na zrakoplove i druge letjelice koje služe prikupljanju i pružanju pomoći ranjenima, bolesnima ili brodolomcima, dok se u članku 34. nalaže da sve stvari u vlasništvu humanitarnih organizacija imaju smatrati i štititi kao privatno vlasništvo. Od ostalih odredbi, svakako su najznačajnije odredbe sadržane u glavi IV. koje, u skladu s onime što je određeno u članku 4., nalažu zaštitu sanitetskog i vjerskog osoblja, ali i osoblja neutralnih zemalja i humanitarnih organizacija. U glavi IV. članku 29. određeno je da

[41] *Ibid.*, članci 19., 20. i 23.

u slučaju zarobljavanja imaju status ratnih zarobljenika, a u članku 28. određeno je i da ih se u slučaju zarobljavanja, iako nisu ratni zarobljenici, zajedno sa pripadnicima humanitarnih organizacija može angažirati za pružanje medicinske i duhovne pomoći i podrške ranjenima i bolesnima, a poglavito onima koji pripadaju istoj zaraćenoj strani. Glava IV. također, pored zaštite osoblja humanitarnih organizacija, nalaže i zaštitu osoblja neutralnih država.[42] Njih se, razumije se, također ne smije ubijati, ranjavati ili podvrgavati bilo kakvom nečovječnom ili ponižavajućem postupanju. U skladu s člankom 32., osoblju neutralnih država u slučaju zarobljavanja mora se odmah dopustiti povratak u neutralnu državu iz koje su došli ili povratak na teritorij pod kontrolom zaraćene strane u čijoj su službi do tada i bili angažirani, a čim to dopuste faktične vojne okolnosti. Iako se Dopunski protokol I. načelno i sadržajno u velikoj mjeri podudara s onim što je određeno u samoj konvenciji o kojoj je prethodno bilo riječi, a tiče se zaštite osoba tijekom oružanih sukoba, on ipak u tom dijelu sadrži i neke posebnosti sadržane u drugom dijelu samog protokola. Kao prvo, trebalo bi posebno izdvojiti

[42] *Ibid*. Članci 26. i 27.

odredbe koje se tiču identifikacije sanitetskog i vjerskog osoblja. Članak 18. Protokola I. nalaže sukobljenim stranama da njihovo sanitetsko i vjersko osoblje bude moguće jasno razlikovati od ostatka oružanih snaga, a ista bi se praksa trebala primijeniti i na civilno vjersko i medicinsko osoblje koje se zatekne na području pod njihovom okupacijom za koje je vjerojatno da će postati mjesto vođenja oružanih neprijateljstava. Također, određuje se i da vozila namijenjena pružanju medicinske pomoći budu jasno označena odgovarajućim simbolima. Nadalje, treba posebno izdvojiti članak 20. Protokola I. jer on sadrži zapranu represalija prema ranije spomenutim skupinama, odnosno prema ranjenima i bolesnima. U članku 32. Protokola sadržano je načelo u kojem se naglašava pravo obitelji i bliskih osoba da budu upoznati sa sudbinom svojih bližnjih, a u skladu s kojim su očito i donesene odredbe članka 33. Članak 33. Prokola nalaže sukobljenim stranama da barem po obustavi oružanih sukoba ulože napore u pronalazak osoba koje se smatraju nestalima od strane jedne od zaraćenih strana, te su u tu svrhu dužne i razmjenjivati informacije. Razmjena informacija, u skladu s člankom 33. može se obavljadi direktno ili posredno preko Međunarodnog odbora Crvenog križa.

Osim toga, sukobljenim stranama nalaže se i da sporazumno urede aktivnosti koje se tiču pronalaska, identifikacije i prikupljanja tijela ili posmrtnih ostataka poginulih i umrlih. S tim u vezi, u članku 34. određeno je i da sukobljene strane imaju obvezu dostojanstveno zbrinjavati poginule i umrle bez obzira na zaraćenu stranu kojoj su pripadali, te njihova tijela zbrinuti na označenom i održavanom grobištu. Ove se odredbe čine od osobite važnosti jer je pitanje pronalaska nestalih osoba aktualno još dugo vremena nakon završetka oružanih sukoba. I u Republici Hrvatskoj, gotovo tri desetljeća nakon završetka Domovinskog rata, još se uvijek traga za 1797 osoba koje su nestale tijekom tadašnjih ratnih zbivanja.[43] U pogledu zaštite ranjenika, bolesnika i brodolomaca, Protokol II. uz Ženevske konvencije sadrži tek 6 članaka koji se sadržajno podudaraju sa svime što je već ranije rečeno.[44] Kao svojevrsna posebnost može se izdvojiti članak 12. koji izričito naglašava primjenu simbola crvenog križa, crvenog polumjeseca ili crvenog lava i sunca na bijeloj pozadini radi identifikacije medicinskog i vjerskog osoblja te medicinskih vozila transporta. Primjena ovih simbola konkretnije je uređena Dopunskim

[43] https://branitelji.gov.hr/mjere-14/nestale-osobe/nestale-osobe-u-domovinskom-ratu-834/834
[44] Vidi: *supra*, uz bilj 5; Protokol II., članci 6., 7., 8., 9., 10. i 11.

protokolom III. iz 2005. uz Ženevske konvencije iz 1949.[45] Na kraju ovog izlaganja, treba reći i da bi bilo kakvo kršenje spomenutih odredbi Konvencije za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika iz 1949., kao i Dopunskih protokola iz 1977. predstavljalo zločin protiv međunarodnog prava, odnosno ratni zločin kako je to definirano u članku 8. Statuta Međunarodnog kaznenog suda te u članku 91. Kaznenog zakona Republike Hrvatske. S obzirom na to, treba uputiti i na članak 50. spomenute konvencije koji određuje da se čini namjernog ubijanja, mučenja i nečovječnog postupanja, uključujući biološke pokuse, te čini namjernog nanošenja teških patnji i povreda tijela i zdravlja, kao i opsežno uništavanje i oduzimanje imovine koje nije opravdano vojnom potrebom smatra osobito teškim povredama Konvencije, dakle i ratnim zločinom.

b. **Zaštita ranjenika, bolesnika i brodolomaca u oružanim snagama na moru**

Pitanje o kojem će u ovom poglavlju biti riječ uređeno je Konvencijom za poboljšanje položaja ranjenika, bolesnika i brodolomaca u oružanim snagama na moru iz 1949., te supsidijarno i Dopunskim protokolima iz 1977. U pogledu temeljnih

[45] Vidi: Zakon o potvrđivanju Dopunskog protokola Ženevskim konvencijama od 12. kolovoza 1949. o dodatnom znaku raspoznavanja (Protokol III.), NN, 4/2007

načela i velike većine odredbi donesenih u skladu s njima, treba odmah naglasiti da se sadržajno u potpunosti preklapaju s onim što je već rečeno u prethodnom poglavlju, a proizlazi iz odredbi Konvencije za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu te iz odredbi Dopunskih protokola iz 1977. I iz samog naziva ovog poglavlja i spomenute konvencije jasno je da će određene posebnosti proizaći isključivo iz sfere zaštite svih spomenutih skupina kada je riječ o posebnom obliku vođenja oružanog sukoba, odnosno kada je riječ o vođenju oružanih neprijateljstava na moru. Dakle, sve što je u prethodnom poglavlju izneseno u vidu analize relevantnih odredbi, analogno vrijedi i za sferu zaštite ranjenika, bolesnika i brodolomaca kada se oružani sukobi vode na moru. Prva posebnost koja se uočava svakako je članak 4. Konvencije za poboljšanje položaja ranjenika, bolesnika i brodolomaca u oružanim snagama na moru. Osim što taj članak odmah upućuje i na odgovarajuću primjenu odredbi Konvencije za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu, on određuje da će se u slučaju ratnih operacija između kopnenih i pomorskih snaga odredbe ove konvencije primjenjivati samo na osobe ukrcane na brod. U članku 12. pobliže se

definira pojam brodolomaca, a može se zaključiti da to mogu biti pripadnici pomorskih, ali i zračnih oružanih snaga koji su prisilno završili, odnosno sletjeli u more. Razumljivo je, dakle, i da brodolomci također uživaju zaštitu kao ratni zarobljenici u slučaju zarobljavanja. Trebalo bi izdvojiti i članak 18. Konvencije koji nalaže sukobljenim stranama, da pored sakupljanja ranjenika, bolesnika i umrlih, imaju dužnost i spašavanja i zaštite brodolomaca. U skladu s tim, članak 22. zabranjuje bilo kakve napade na vojne brodove koji imaju za isključivi cilj spašavanje i pružanje pomoći ranjenicima, bolesnicima i brodolomcima. Isto vrijedi i za medicinske, odnsno bolničke brodove neutralnih zemalja i brodove Crvenog križa. U članku 27. Konvencije ova se zaštita proteže i na kopnene instalacije, odnosno luke namijenjene gore spomenutim brodovima, dok članak 28. određuje da se u slučaju zauzimanja takve luke od strane neprijateljske strane bolničkim brodovima treba omogućiti odlazak. Članak 28. zabranjuje i napade na dijelove broda u kojima su smješteni ranjenici i bolesnici, ukoliko bi se oružana neprijateljstva vodila isključivo na samom brodu. Članak 30. stavak 1. određuje i da bolnički brodovi moraju prikupljati ranjenike, bolesnike i

brodolomce bez obzira na sukobljenu stranu kojoj oni pripadaju, dok je u stavku 8. spomenutog članka propisano i da bolnički brodovi mogu biti meta napada ukoliko sudjeluju u oružanim napadima na neprijateljsku stranu, ali tek nakon što je takvom brodu dano upozorenje na koje se oglušio. Od ostalih odredbi posebno treba skrenuti pažnju na članak 43. U njemu je određeno da bolnički brodovi moraju biti označeni na odgovarajući način, odnosno moraju istaknuti jedan ili više crvenih križeva na bočnim i horizontalnim površinama broda tako da budu vidljivi i s mora i iz zraka. Pored toga, ovi brodovi moraju istaknuti i zastavu države pripadnosti, kao i bijelu zastavu s crvenim križem. U pogledu primjene odredbi Dopunskih protokola iz 1977., te u pogledu onoga što se tiče kršenja odredbi ove konvencije i dopunskih protokola također treba uputiti na ono što je već ranije o tome rečeno.[46]

c. **Zaštita ratnih zarobljenika**

Prava i položaj ratnih zarobljenika kao zaštićene skupine osoba tijekom oružanih sukoba uređena su Konvencijom o postupanju s ratnim zarobljenicima iz 1949., te se na odgovarajući način i ovdje primjenjuju odredbe dopunskih protokola iz 1977.[47]

[46] Vidi: *supra*, str. 29.-32.

[47] Vidi: supra, uz bilj 5; Ženevska konvencija o postupanju s ratnim zarobljenicima, Protokol I., Protokol II.

Jednako kao i ostale tri ženevske konvencije, i ova također određuje pojam i postupanje u slučaju oružanih sukoba s obzirom na to imaju li međunarodni ili nemeđunarodni karakter. Pravo na status ratnih zarobljenika, sukladno članku 4. Konvencije imaju svi pripadnici oružanih snaga, odnosno pripadnici regularne vojske, pripadnici milicije ili vojnice te pripadnici dobrovoljačkih postrojbi i organiziranog pokreta otpora koji su potpali pod vlast neprijateljske strane ako ispunjavaju ranije navedena četiri klasična uvjeta.[48] Kako je ranije već i napomenuto, Dopunski protokol I. u članku 43. od ova četiri uvjeta, za potrebe odrađivanja statusa ratnog zarobljenika izričito spominje samo dva.[49] Pored navedenih skupina, u članku 43. Protokola I. status ratnog zarobljenika priznaje se i pripadnicima oružanih snaga koji ističu odanost vladi ili vlasti koju strana koja ih zarobljava ne priznaje, ali i čitavom nizu nekombatanata, odnosno osoba koje ne sudjeluju izravno u vođenju oružanih neprijateljstava.[50] Vezano za to, u članku 33. Konvencije sadržana je vrlo bitna odredba po kojoj se vjerski službenici i sanitetsko osoblje oružanih

[48] Vidi: *supra*, uz bilj. 20.
[49] Vidi: *supra*, uz bilj. 24.
[50] Vidi: supra, uz bilj 5; Ženevska konvencija o postupanju s ratnim zarobljenicima, članak 4., stavak 4., 5. i 6., točka B.

snaga neće smatrati ratnim zarobljenicima, ali će im ipak pripadati pravo na minimum zaštite koja konvencija dodjeljuje onima koji u tu skupinu spadaju. Isto tako, u Protokolu I., članku 44. stavak broj 4. određuje se da oni kojima pravo na status ratnih zarobljenika po kriterijima iz konvencije ne bi pripadalo, ipak imaju pravo na zaštitu koju Konvencija pruža ratnim zarobljenicima kojima će se suditi za prijestupe ili kaznena djela koja su možebitno počinili. U članku 45. Protokola I. smatra se da u slučaju sumnje osobi ipak pripada pravo na status ratnog zarobljenika dok se ne utvrde relevantne okolnosti. Što se tiče osoba koje se smatraju špijunima, članak 46. Dopunskog protokola I. određuje da one nemaju pravo na status ratnog zarobljenika. Praksa priznata u međunarodnom pravu određuje da se špijunažom smatraju čini prikupljanje ili pokušaja prikupljanja informacija na teritoriju pod kontrolom protivničke strane putem radnje poduzete pod lažnim identitetom ili potajno.[51] Dakle, špijunima se, u skladu s člankom 46. Protokola I., ne smatraju pripadnici oružanih snaga niti civili koji su stanovnici područja okupiranog od strane neprijateljske sile, ako bi aktivnosti

[51] https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v1/rule107

prikupljanja informacija činili ne skrivajući svoju pripadnost ili ako ih ne bi činili potajno. Ako se za pojedinu osobu utvrdi da je špijun toj bi osobi trebalo osigurati pravično suđenje u skladu sa zakonom države u čijoj su vlasti.[52] Članak 6. dopunskog Protokola II. pored temeljnih načela kazneno-procesnog prava nalaže i državama strankama Protokola da ne izriču smrtne kazne trudnicama, majkama s djecom i osobama koje u vrijeme počinjenja prijestupa nisu navršile 18 godina. Pored toga, države stranke upućuje se i da po prestanku oružanih sukoba u što većoj mjeri amnestiraju one koji su osuđeni zbog djela u vezi s oružanim sukobom. Osim špijunaže, navedena se odredba svakako primjenjuje i na kažnjiva ponašanja povezana s korištenjem plaćenika.[53] Važno je napomenuti i da u nemeđunarodnim oružanim sukobima, a koje Protokol II. i uređuje, ne postoje kategorije niti borca niti ratnog zarobljenika, pa se ustanik koji se bori protiv legalne vlasti smatra prijestupnikom koji se podvrgava kaznenopravnim sankcijama.[54] Čini se vrlo bitnim spomenuti i da članak 12. Konvencije o postupanju s ratnim zarobljenicima nalaže da se za ratne zarobljenike smatra da su u

[52] *Ibid.*
[53] Vidi: *supra, str. 19.*
[54] Fabijanić Gagro, *op.cit.* (bilj 7) str. 119.

vlasti sukobljene strane koja ih je zarobila, a ne pojedinaca ili vojnih jedinica koje ih drže, te da će se sukobljena strana koja ih drži i smatrati odgovornom za nezakonito postupanje prema ratnim zarobljenicima. U skladu s tim, članak 13. nalaže da se u svako vrijeme s ratnim zarobljenicima ima postupanti čovječno, a zabranjuje se i svako ubijanje, ugrožavanje života i zdravlja, tjelesna sakaćenja, medicinski i znanstveni pokusi osima ako su u interesu samog zarobljenika, kao i svako drugo nasilje, čini zastrašivanja, ponižavanja i represalije. Ono što je određeno i u prethodnim poglavljima, glede zaštite dostojanstva i ljudskih prava svake osobe, također se primjenjuje i na ratne zarobljenike.[55] U skladu s tim, ratnim zarobljenicima mora biti osiguran adekvatan smještaj na kopnu, siguran od pogibelji, adekvatna odjeća, raznolika i dostatna ishrana, mogućnost održavanja higijene, potrebni medicinski tretmani i liječenja, mogućnost vršenja fizičke i umne aktivnosti te prakticiranja njihove religije.[56] Treba reći kako se tretman ratnih zarobljenika, u skladu s člancima 43.,44. i 45. Konvencije ima prilagoditi s obzirom na čin i položaj ratnog zarobljenika unutar oružanih snaga

[55] Vidi: *supra*, uz bilj. 5; Ženevska konvencija o postupanju s ratnim zarobljenicima, članci 14., 15., i 16.
[56] *Ibid.*, članci 34.-38.

sukobljene strane kojoj pripada. Ratni zarobljenici, osim ako se ne radi o časnicima, mogu biti angažirani i za fizički rad koji bi bio od koristi sukobljenoj strani koja ih je zarobila, ali na način koji odgovara njihovoj dobi, činu, spolu i fizičkom stanju, te na način na koji se ne ugrožava njihov život ili zdravlje, a za njihov im rad naknadno mora biti isplaćena i odgovarajuća naknada u novcu.[57] Nadalje, u člancima 58.-68. Konvencije implicitno se zabranjuje pljačka i protupravno oduzimanje imovine ratnih zarobljenika. Od ostalih članaka, čini se najbitnijim spomenuti članak 78. Konvencije koji uređuje pravo ratnih zarobljenika na žalbu glede tretmana kojeg dobivaju, a koja se odmah mora uputiti odgovarajućim vojnim vlastima sukobljene strane koja ih je zarobila. Isto tako, u članku 79. određuje se i pravo ratnih zarobljenika da odaberu predstavnika koji će zastupati njihova prava i interese pred vojnim vlastima strane koja ih je zarobila, pred Međunarodnim odborom Crvenog križa ili drugog neutralnog subjekta. U skladu s člankom 118., po okončanju oružanog sukoba ratni zarobljenici moraju se odmah pustiti na slobodu, odnosno vratiti sukobljenoj strani kojoj su

[57] *Ibid.* članci 49.-57.

pripadali, a mogu se osloboditi i ranije u skladu sa sporazumom između sukobljenih strana. Razumljivo je da će se svako kršenje odredbi Konvencije o postupanju s ratnim zarobljenicima iz 1949. smatrati ratnim zločinom.

d. **Zaštita građanskih osoba**

U međunarodnom humanitarnom pravu jedno je od temeljnih načela razlikovanje osoba koje sudjeluju u neprijateljstvima u odnosu na one koje u njima ne sudjeluju.[58] Temeljni međunarodnopravni izvor koji uređuje pitanje zaštite civila i ovdje su dakako Ženevska konvencija o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata uz dva dopunska protokola iz 1977. Za vrijeme međunarodnog oružanog sukoba uvijek se vodi računa o razlici između civila i borca jer borac nema zajamčeno pravo na život, a ukoliko postoji sumnja je li određena osoba civil ona će se smatrati civilom koji ima pravo na zaštitu od napada, osim ako se uključi u oružane snage, čime gubi status civila i stječe status borca.[59] U međunarodnom oružanom sukobu civil je svaka osoba koja nije pripadnik oružanih snaga i koja, u skladu s tim, ne pripada jednoj od kategorija osoba navedenih u članku 4., stavku A) točkama 1., 2., 3. i 6.

[58] Fabijanić Gagro, *op.cit* (bilj 7) str. 119.
[59] *Ibid.*

Konvencije o postupanju s ratnim zarobljenicima te u članku 43. dopunskog Protokola I.[60] Civilna osoba u nemeđunarodnom oružanom sukobu bila bi pak svaka osoba koja ne sudjeluje izravno ili je prestala sudjelovati u oružanim neprijateljstvima, bez obzira na to je li njena sloboda ograničena.[61] Dakle, definicija civilne osobe bez obzira na karakter oružanog sukoba načelno je jednaka.

Ženevska konvencija o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata već u članku 14. spominje mogućnost sporazumijevanja država stranaka da u vrijeme mira odrede bolničke i sigurne zone gdje će se od ratnih pogibelji zaštititi ranjenici, osobe starije životne dobi, djeca mlađa od 15, trudnice i majke s djecom mlađom od 7 godina, te osobe koje nemogu brinuti same o sebi. Stajalište je humanitarnog prava da djeca, kao najranjivija skupina koja može sudjelovati i u oružanim neprijateljstvima, ne gube zbog toga pravo na posebnu zaštitu.[62] Položaj djece tijekom oružanih sukoba posebno je uređen i odgovarajućom konvencijom, a unutar hrvatskog pravnog poretka u tom smislu postoje i odgovarajuće norme kaznenog prava.[63] Iz svega toga možemo

[60] *Ibid.* str. 122.
[61] *Ibid.*
[62] *Ibid.* str. 124.
[63] Vidi: *supra*, str 19.

zaključiti da navedene skupine svakako mogu biti izdvojene kao posebno ranjive skupine civila tijekom oružanih sukoba, a što se i dodatno potvrđuje u članku 16. i 27. konvencije, te u članku 76., 77. i 78. dopunskog Protokola I. Kao prvo, članak 27. konvencije nalaže da se prema zaštićenim osobama, odnosno civilima ima uvijek postupati čovječno, poštujući njihovo dostojanstvo, čast, obiteljska prava, vjerske slobode, običaje i kulturu. Treba ih se štititi od svakog oblika nasilja, a žene se naročito mora zaštititi od napada kao što su silovanja, prisilna prostitucija i drugi napadi na njihovu čast i dostojanstvo. Nadalje, zabranjuju se i sve metode fizičke ili mentalne prisile radi dobivanja informacija, ubijanje, nečovječno postupanje, istrebljenje, pljačka i uništavanje imovine, represalije i uzimanje zaštićenih osoba za taoce.[64] Članak 49. zabranjuje i bilo kakva individualna ili masovna prisilna premještanja civila, osim ako nije riječ o evakuaciji civila radi njihove sigurnosti ili zbog vojne potrebe. Kao drugo, u članku 76., 77. i 78. dopunskog Protokola I. posebna se zaštita dodjeljuje djeci i ženama, odnosno posebno ranjivim skupinama, kao što je

[64] Vidi: *supra*, uz bilj. 5; Ženevska konvencija o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata, članci 31.-34.

ranije i spomenuto. Članak 77. određuje da se djecu mora posebno štititi od svih vrsta napada bez obzira na to sudjeluju li u oružanim sukobima ili ne te da ih se ne smije novačiti u oružane snage ako nisu navršila 15 godina. Navedeno je, između ostalog, također sadržano i u članku 3. dopunskog Protokola II. Novačenje djece, odnosno osoba mlađih od 18 godina ili njihovo korištenje u oružanim sukobima ni pod kojim se okolnostima ne bi smjelo dopustiti oružanim skupinama odvojenim od regularnih oružanih snaga neke države, a ta odredba zapravo je rezultat stava da je ovakav način novačenja najčešći, odnosno da najveći broj djece sudjeluje upravo u aktivnostima paravojnih oružanih grupacija koje su često izvan nadzora države.[65] Ova je odredba sadržana u članku 4. Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta glede uključivanja djece u oružane sukobe. Ako pak sama država odobrava novačenje osoba mlađih od 18 godina, a starijih od 15, dužna je utvrditi i osigurati da je doista riječ o dobrovoljnom novačenju, da se predočenjem isprave uvijek dokaže adekvatna dob osobe prije njenog primanja u vojnu službu, da to bude uz informiranu suglasnost roditelja ili skrbnika te da je

[65]Fabijanić Gagro, S., „Zaštita djece u oružanim sukobima u skladu s rezolucijama Vijeća sigurnosti UN-a", *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, sv. 58, br. 3, 2008, str. 754.

maloljetna osoba koja se novači upućena u to kakve obveze iz takve vojne službe proizlaze.[66] Navedeno proizlazi iz članka 3. stavka 3. Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta glede uključivanja djece u oružane sukobe. Protokol I. u članku 77. također zabranjuje i izricanje smrtne kazne djeci zbog bilo kakvog prijestupa učinjenog u vezi s oružanim sukobom. Članak 78. dodatno zabranjuje i evakuaciju djece na teritorij države različite od države djetetovog državljanstva, osim ako to opravdavaju okolnosti kao što je potreba liječenja i pružanja pomoći. Ova je odredba vjerojatno donesena i s ciljem spriječavanja prakse genocida koja, između ostalog, ponekad uključuje i premještanje djece iz jedne skupine u drugu.[67] Slično onome što je sadržano u članku 27. Konvencije, članak 76. dopunskog Protokola također štiti žene od svih oblika seksualnog nasilja, ali i nalaže hitno postupanje u suđenjima zbog prijestupa u vezi s oružanim sukobom kada je riječ o suđenju trudnicama ili majkama s malodobnom djecom. Prema majkama s malodobnom djecom i trudnicama zabranjuje se i izricanje smrtne kazne. Osim civilnih osoba, svakako treba spomenuti i zabranu napada na civilne objekte.

[66] *Ibid*. str 755.
[67] Konvencija o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida, *Narodne novine*, 8/2023; članak 2.

Očito je da je svrha takvih odredbi, pored zaštite samih objekata, i zaštita života, zdravlja i sigurnosti samih civilnih osoba. Članak 52. dopunskog Protokola I. gdje je ta zabrana prvenstveno i sadržana definira civilne objekte kao sve objekte koji nemaju vojnu namjenu i koji po svojoj prirodi, lokaciji ili svrsi ne doprinose vojnim potrebama neprijateljske strane. Ovdje spadaju kulturni objekti, objekti namjenjeni bogoslužju, objekti nužni za fizički opstanak civilnog stanovništva, sam prirodni okoliš te objekti i postrojenja koja sadržavaju opasne sile.[68] Tu se, primjerice mogu svrstati civilne zgrade, kuće, bolnice, škole, muzeji, kulturno-povijesne zgrade, poljoprivredni objekti i postrojenja, skladišta hrane, medicinskih i higijenskih potrepština, hidroelektrane, nuklearne elektrane i tako dalje. Pored svega navedenog, zabranjeni su i bilo kakvi napadi na nebranjena mjesta i demilitarizirane zone.[69] Relevantni članci definiraju nebranjena mjesta kao sva mjesta i objekte u kojima su odsutni pripadnici neprijateljskih oružanih snaga i u kojima nisu prisutna nikakva letalna sredstava za borbu ili koja su pak proglašena nebranjenima od

[68] Vidi: *supra*, uz bilj 5; Protokol I., članci 53.-56.
[69] *Ibid*. članci 59. i 60.

strane ovlaštenih tijela sukobljene strane, dok su demilitarizirane zone sva ona područja za koja su sukobljene strane sporazumno odredile da će iz određenih humanitarnih razloga biti izuzeta od vođenja oružanih neprijateljstava. Osim što je jasno da bi se kršenjem spomenute konvencije i dopunskih protokola činili ratni zločini, ovdje treba spomenuti i postojanje zločina protiv međunarodnog prava, konkretno zločina protiv čovječnosti i genocida. Članak 7. Statuta Međunarodnog kaznenog suda definira zločin protiv čovječnosti kao raširen i sustavan napad usmjeren isključivo protiv civilnog stanovništva, uz znanje o tim napadima, a može uključivati ubojstva, porobljavanje, istrebljenje, seksualno nasilje, prisilno premještanje i deportaciju i ostala nečovječna djela. Nakon Drugog svjetskog rata, godine 1948. donesena je i Konvencija o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida koja u svom članku 2. definira genocid kao djelo počinjeno s namjerom potpunog ili djelomičnog uništenja nacionalne, etničke, rasne ili vjerske skupine ljudi. Vrlo često civilno stanovništvo postaje i gotovo isključiva meta vođenja oružanih sukoba, kao što je to bio slučaj tijekom Domovinskog rata, rata u Bosni i Hercegovini ili Drugog svjetskog rata. Opće je poznato da je tijekom ovih

sukoba velik broj civila postao žrtvom zločina protiv čovječnosti, ratnih zločina i genocida. Zločin protiv čovječnosti i genocid također su definirani kao kaznena djela i u hrvatskom Kaznenom zakonu.[70]

V. Djelatnost Međunarodnog odbora Crvenog križa

Pitanje osiguranja poštivanja odredbi prethodno spomenutih Ženevskih konvencija i dopunskih Protokola, kao najrelevantnijih izvora međunarodnog humanitarnog prava, koji se tiču zaštite osoba tijekom oružanih sukoba temeljno je pitanje. Međunarodni odbor Crvenog križa osnovan je još 1863. kao privatna organizacija.[71] Danas, nakon više od 70 godina od donošenja Ženevskih konvencija iz 1949., i gotovo 50 godina nakon donošenja dopunskih Protokola iz 1977., Međunarodni odbor Crvenog križa djeluje kao međunarodna organizacija koja od 1990. ima i status promatrača unutar organizacije Ujedinjenih naroda.[72] Temeljni je cilj Međunaordnog odbora Crvenog križa (u daljnjem tekstu: ICRC) pružiti zaštitu i pomoć svim osobama, bez diskriminacije, koje pate od posljedica oružanih sukoba i drugih unutarnjih nemira, a naročito civilima, ratnim zarobljenicima i političkim zatvorenicima.[73] Isto tako, vrlo je važan

[70] *Vidi: supra, uz bilj 15.* članci 88. i 90.
[71] Lavoyer, J.-P., „The International Committee of the Red Cross - How Does It Protect Victims of Armed Conflict", *Pace International Law Review*, sv. 9, br. 1, 1997, str. 287.
[72] *Ibid.* str. 288.
[73] *Ibid.* str. 288.-289.

zadatak ICRC-a i pronalazak osoba nestalih za vrijeme oružanih sukoba, kao i ponova uspostava kontakta između razdvojenih članova obitelji.[74] Uzevši u obzir okolnosti koje tijekom oružanog sukoba uzrokuju ljudske patnje, očito je da je primarni cilj ICRC-a humanitarno djelovanje, odnosno pružanje medicinske pomoći, pružanje adekvatne ishrane, pića i zadovoljenje drugih temeljnih ljudskih potreba. Pored toga, ICRC također neposredno nadzire i provođenje i poštivanje odredbi četiriju Ženevskih konvencija iz 1949. i njihovih dopunskih Protokola. To se poglavito odnosi na odredbe koje se tiču zaštite civilnog stanovništva, ranjenika, bolesnika, brodolomaca i ratnih zarobljenika. U slučaju da ICRC u svom terenskom djelovanju uoči kršenje spomenutih odredbi, on ne može djelovati kao sud, niti bili kakvo pravosudno tijelo ili tijelo kaznenog progona, već može nastojati ući u konstruktivan dijalog sa sukobljenim stranama ili pak javno proklamirati utvrđeno kršenje međunarodnog humanitarnog prava, uvijek vodeći brigu o tome što bi bilo u najboljem interesu samih osoba koje su žrtve takvih povreda.[75] Djelatnost ICRC-a štite i prepoznaju i same odredbe četiriju Ženevskih konvencija i njihovih dopunskih protokola. To su primjerice, članak 17. dopunskog

[74] *Ibid.* str. 289.
[75] *Ibid.* str. 289.-290.

Protokola I., članak 18. dopunskog Protokola II., članci 24., 25. i 59. Konvencije o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata, članci 123. i 125. Konvencije o postupanju s ratnim zarobljenicima, članak 9. zajednički dvjema konvencijama o zaštiti ranjenika, bolesnika i brodolomaca tijekom oružanih sukoba, te članak 3. zajednički svim Ženevskim konvencijama iz 1949. Ipak, djelatnost ICRC-a nažalost nije uvijek dostatna za zaštitu žrtava oružanih sukoba. Poštivanje odredbi međunarodnog humanitarnog prava zapravo u potpunosti uvijek ovisi o volji država, odnosno sukobljenih strana, iako su sve države svijeta stranke svih četiriju Ženevskih konvencija, uz brojne iznimke glede dopunskih protokola. Također, i okolnosti oružanog sukoba mogu biti takve da je bilo kakav rad ICRC-a ograničen ili potpuno onemogućen zbog opasnosti za njegove djelatnike.[76] Isto tako, ICRC nažalost ne raspolaže vlastitim adekvatnim sredstvima kojima može osigurati poštivanje humanitarnog prava i pružanje humanitarne pomoći i zaštite svim unesrećenim osobama.[77] S tim u vezi, svakako treba uputiti i na rad organizacija kao što su Fond Ujedinjenih naroda za djecu, Visoki povjerenik Ujedinjenih naroda za izbjeglice (UNHCR), Vijeće sigurnosti Ujedinjenih

[76] *Ibid*. str. 292.
[77] Vidi: *Supra*. uz bilj 75.

naroda i Međunarodni kazneni sud. Zaključno, može se reći kako odgovornost u pogledu poštivanja međunarodnog humanitarnog prava, a koje i jest rezultat međunarodnog konsenzusa, uvijek i isključivo leži na samim državama strankama, ali i ostalim subjektima koji se mogu pojaviti kao sukobljena strana u oružanom sukobu. Iako djelatnost ICRC-a svojim radom zasigurno uvelike doprinosi provođenju i poštivanju normi međunarodnog humanitarnog prava, treba ukazati na to da bi trebalo razmotriti pitanje revizije međunarodnog humanitarnog prava u vidu izgradnje novih mehanizama kojim bi eventualno raspolagale relevantne međunarodne organizacije kao što je ICRC. Trebalo bi također uložiti i dodatan napor u edukaciju i obrazovanje političkih, pravosudnih i vojnih kadrova svake države stranke Ženevskih konvencija, ali i šire javnosti (tzv. difuzija). Sve, naravno, s ciljem zaštite osoba tijekom oružanih sukoba i maksimalne humanizacije takvih pojava ukoliko do njih i dođe.

VI. Zaključak

Najrelevantniji izvori međunarodnog humanitarnog prava svakako su četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine uz pripadajuće dopunske protokole iz 1977. Ovdje se može, iako je manjeg značaja, spomenuti i dopunski protokol iz 2005. Već je iz prvih nekoliko odredbi

Ženevskih konvencija, ali i iz same svrhe donošenja dopunskih protokola jasno da je razlikovanje karaktera oružanog sukoba od velike važnosti. Kada je riječ o međunarodnom oružanom sukobu može se reći kako se međunarodno humanitarno pravo primjenjuje u njegovom punom opsegu. Odnosno, ne postoje, niti bi bila valjana bilo kakva ograničenja glede primjene odredbi četiriju Ženevskih konvencija i dopunskog Protokola I. Kada je pak riječ o nemeđunarodnim oružanim sukobima tada Ženevske konvencije nalažu primjenu barem minimalnog broja taksativno navedenih pravila sadržanih u članku 3. Ženevskih konvencija, ali i onoga što nalaže, u tu svrhu i donesen, dopunski Protokol II. Unatoč tome, sukobljene strane se mogu vlastitim jednostranim izjavama, takozvanim izjavama namjere, obvezati na poštivanje određenog opsega normi međunarodnog humanitarnog prava bez obzira na karakter oružanog sukoba koji je u tijeku. Takve izjave trebalo bi smatrati legitimnim jedino u slučaju preuzimanja obveze poštivanja šireg kruga normi od onoga što bi nalagao sam karakter oružanog sukoba. Isto tako, u skladu s takozvanom Martensovom klauzulom još iz Četvrte Haaške konvencije iz 1907., u svim slučajevima koji nisu predviđeni normama međunarodnog prava trebalo bi nastojati postupati u skladu s elementarnim načelima čovječnosti i zahtjevima javne savjesti. U oružanim

sukobima, bez obzira na njegov karakter, uvijek je nužno razlikovati civilno stanovništvo od pripadnika oružanih snaga i napadi na civile uvijek su zabranjeni. To je nužno zbog činjenice da se pripadnicima oružanih snaga, s obzirom na faktične okolnosti vođenja oružanih sukoba, ne može zajamčiti pravo na život i zdravlje. Sve što se odredbama međunarodnog i humanitarnog prava u pogledu pripadnika oružanih snaga nastoji postići jest spriječavanje nepotrebnih patnji i boli, pružanje medicinske i duhovne pomoći te zaštita dostojanstva, života i zdravlja kada prestanu aktivno sudjelovati u vođenju oružanog sukoba. Vezano za to, bez obzira na karakter oružanog sukoba, sve osobe koje ne sudjeluju u vođenju oružanog sukoba, koje su položili oružje, koje su izvan bojnog ustroja ili nemaju mogućnosti boriti se zbog bolesti, ranjavanja, lišenja slobode ili bilo kojeg drugog razloga ne smiju biti podvrgnuti bilo kakvom nečovječnom, okrutnom ili ponižavajućem postupanju te ih se ne smije ubijati ili prouzročiti njihova smrt. Ranjenike i bolesnike uvijek treba prikupiti i o njima brinuti, a bilo kakve sankcije izrečene u vrijeme oružanog sukoba, kao i u doba mira, moraju biti u skladu s načelom *nullum crimen nulla poena sine lege.* Osim ranjenika i bolesnika, kao posebno ranjive skupine mogu se izdvojiti osobe ženskog spola, djeca i maloljetnici, trudnice te majke s

malodobnom djecom. Osobe ženskog spola tijekom oružanih sukoba često su izložene seksualnom nasilju, dok se djeca i maloljetnici često novače i iskorištavaju za potrebe vođenja oružanih neprijateljstava. Zbog toga se poseban naglasak u međunarodnom humanitarnom pravu stavlja na poštivanje dostojanstva žene, te na posebnu zaštitu djece i maloljetnika bez obzira na to u kojem se faktičnom i pravnom položaju zateknu tijekom i nakon oružanih sukoba. Isto tako, očito je da bi iz razloga čovječnosti u istu skupinu s djecom trebalo svrstati i trudnice te majke s malodobnom, o roditelju ovisnom djecom. Kao donekle zasebne skupine koje sudjeluju u oružanim sukobima mogu se izdvojiti plaćenici i špijuni, kao i sve naoružane osobe koje ne bi ispunjavale kriterij pripadnika oružanih snaga. Glede tih se osoba, pored temeljnih načela zaštite ljudskih prava i sloboda, uvijek upućuje na primjenu unutarnjeg kaznenog prava države u čijoj su vlasti. Posebnu ulogu u osiguranju provođenja međunarodnog humanitarnog prava, osim nacionalnih sudova pojedinih država, imaju dakako i međunarodne organizacije. Ovdje treba spomenuti organizaciju Ujedinjenih naroda, Fond Ujedinjenih naroda za djecu, Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda, Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za izbjeglice, Međunarodni kazneni sud, ali i za međunarodno humanitarno pravo najznačajniju

organizaciju - Međunarodni odbor Crvenog križa. Upravo je Međunaordni odbor Crvenog križa čak i odredbama samih Ženevskih konvencija i pripadajućih dopunskih protokola određen kao međunarodno tijelo koje će neposredno pružati humanitarnu pomoć osobama pogođenim oružanim sukobima, ali će i provoditi nadzor nad poštivanjem i primjenom odredbi Ženevskih konvencija i Dopunskih protokola. Konkretnije, Međunarodni odbor Crvenog križa pružati će medicinsku pomoć, hranu, piće i osigurati zadovoljenje temeljnih životnih potreba zaštićenih osoba, a ulagati će i napore u osiguranje primjene samih odredbi humanitarnog prava na civile, ratne zarobljenike, političke zatvorenike, ranjene, bolesne i brodolomce. U slučaju da tijekom obavljanja nadzora utvrdi kršenje odredbi humanitarnog prava, Međunarodni odbor Crevenog križa može nastojati uspostaviti dijalog sa sukobljenim stranama koje takve povrede čine ili čak i javno proklamirati utvrđene povrede, vodeći uvijek računa o interesima osobama čija prava nastoji zaštititi. S obzirom na to da Međunarodni odbor Crvenog križa nema nikakvih drugih pravnih mehanizama kojima bi osigurao poštivanje međunarodnog humanitarnog prava, ovdje ponovno treba uputiti na rad koji vrše relevantne organizacije Ujedinjenih naroda, Međunarodni kazneni sud, a isto tako i nacionalni sudovi i tijela kaznenog progona pojedinih država. Radi

sprječavanja pojave novih ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i genocida, a koji se najčešće i pojavljuju za vrijeme oružanih sukoba, trebalo bi reći i da bi se na polju međunarodnog humanitarnog prava s ciljem zaštite osoba tijekom oružanih sukoba trebao uložiti dodatan rad radi izgradnje učinkovitijih mehanizama kojim bi raspolagao Međunarodni odbor Crvenog križa kao najrelevantnija organizacija što se tiče humanitarnog prava. Isto tako, edukacija i senzibilizacija vojnih, političkih i pravosudnih kadrova svake države stranke Ženevskih konvencija iz 1949. od velike je važnosti jer primjena i poštivanje normi međunarodnog humanitarnog prava tijekom oružanih sukoba često isključivo ovisi o volji samih tih država, o volji drugih subjekata koji se mogu pojaviti kao sukobljena strana u oružanom sukobu, ali i o volji samih pojedinaca koji u oružanim sukobima i sudjeluju.

VII. Popis literature

1. Andrassy, J., Bakotić, B., Seršić, M., Vukas, B., Međunarodno pravo, 3. dio, Zagreb, 2006.

2. Fabijanić Gagro, S., „Zaštita osoba u nemeđunarodnim oružanim sukobima", Pravni vjesnik, sv. 24, br. 2, 2008, str. 115-135;

3. Fabijanić Gagro, S., „Zaštita djece u oružanim sukobima u skladu s rezolucijama Vijeća sigurnosti UN-a", Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, sv. 58, br. 3, 2008, str. 747-778;

4. Lavoyer, J.-P., „The International Committee of the Red Cross - How Does It Protect Victims of Armed Conflict", Pace International Law Review, sv. 9, br. 1, 1997, str. 287-298

5. Pfanner, T., „Various Mechanisms and Approaches for Implementing International Humanitarian Law and Protecting and Assisting War Victims", International Review of the Red Cross, sv. 91, br. 874, 2009, str. 279-328;

6. Ženevska konvencija za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu od 12. kolovoza 1949., Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 5/1994;

7. Ženevska konvencija za poboljšanje položaja ranjenika, bolesnika i brodolomaca u oružanim snagama

na moru od 12. kolovoza 1949., Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 5/1994;
8. Ženevska konvencija o postupanju s ratnim zarobljenicima od 12. kolovoza 1949., Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 5/1994;
9. Ženevska konvencija o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata od 12. kolovoza 1949., Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 5/1994;
10. Dopunski protokol Ženevskim konvencijama od 12. kolovoza 1949. o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I), Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 5/1994;
11. Dopunski protokol Ženevskim konvencijama od 12. kolovoza 1949. o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba (Protokol II), Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 5/1994;
12. Konvencija o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida, Narodne Novine, 8/2023;
13. https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v1/rule107
14. https://branitelji.gov.hr/mjere-14/nestale-osobe/nestale-osobe-u-domovinskom-ratu-834/834
15. Zakon o potvrđivanju Dopunskog protokola Ženevskim konvencijama od 12. kolovoza 1949. o dodatnom znaku raspoznavanja (Protokol III.), NN, 4/2007;

16. https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/Rome-Statute.pdf

16. Kazneni zakon (pročišćeni tekst zakona, Narodne Novine 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23);

17. Zakon o potvrđivanju Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta glede uključivanja djece u oružane sukobe, NN 5/2002;

18. Zakon o potvrđivanju Međunarodne konvencije protiv novačenja, korištenja, plaćanja i osposobljavanja plaćenika, NN, 12/1999;